

Monika Wyrzykowska

WPŁYW DZIAŁALNOŚCI KORPORACJI TRANSNARODOWYCH NA GOSPODARKĘ ŚWIATOWĄ – WYBRANE ASPEKTY

STRESZCZENIE

Działalność korporacji transnarodowych stanowi jedną z głównych sił napędzających rozwój gospodarki światowej. Celem niniejszego opracowania jest określenie znaczenia funkcjonowania przedsiębiorstw wielonarodowych w gospodarce światowej i procesach inwestowania. Artykuł zawiera szczegółową analizę zasięgu działalności korporacji transnarodowych, ich udziału w rynku pracy oraz w handlu międzynarodowym, a także zaangażowania w działalność badawczo-rozwojową. Podsumowanie omawianych kwestii stanowi wykazanie pozytywnych i negatywnych skutków działalności korporacji transnarodowych dla gospodarki światowej.

IMPACT OF TRANSNATIONAL CORPORATION'S ACTIVITY ON WORLD ECONOMY – THE SELECTED ASPECTS

SUMMARY

The activity of Transnational Corporations is one of the main driving force of world economy's development. The main aim of this paper is description of TNCs's mining in the world economy and in the investment process. The paper contains the analysis of TNCs's range, their involvement in labour market, international trade and the research and development. The review of presented issues is the list of positive and negative results of TNCs's activity for the world economy.

1. WPROWADZENIE

W warunkach procesów integracji, internacjonalizacji i globalizacji, działalność korporacji transnarodowych stanowi główną siłę napędzającą wzrost gospodarczy. Wiodąca rola tego rodzaju podmiotów w gospodarce światowej skłania do szerszej ich prezentacji, tym bardziej że istnieje wiele różnych definicji przedsiębiorstwa transnarodowego (*transnational corporation* – TNC). Według Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) korporacja transnarodowa to taka, która:

- posiada filie i/lub oddziały w co najmniej dwóch krajach,
- tworzy system zarządzający zapewniający realizację przez filie wspólnej strategii i polityki,
- przez powiązania filii tworzy układ, w którym wzajemnie na siebie oddziałują¹.

Obecnie definicja ONZ określa przedsiębiorstwo transnarodowe jako podmiot gospodarczy posiadający osobowość prawną bądź niemający osobowości prawnej, składający się z przedsiębiorstwa matki i jej zagranicznych filii².

2. ZNACZENIE KORPORACJI TRANSNARODOWYCH W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ

Duże znaczenie korporacji transnarodowych we współczesnej gospodarce światowej wynika nie tylko z teoretycznych podstaw ich działalności. Świadczy o tym sama liczba istniejących przedsiębiorstw transnarodowych szacowana przez Konferencję Narodów Zjednoczonych do spraw Handlu i Rozwoju (UNCTAD – *United Nations Conference on Trade and Development*) w 2004 roku na 77 000. Decydujące znaczenie dla światowej gospodarki ma działalność stu największych korporacji transnarodowych. W rankingu opracowywanym corocznie przez UNCTAD czołowe pozycje zajmowane przez największe korporacje nie zmieniały się na przestrzeni lat. W 2004 roku na początkowych miejscach na liście znajdowały się: General Electric, Vodafone i Ford (por. tab. 1).

¹ *United Nation Centre on Transnational Corporation, Transnational Corporation in World Development*, New York 1983, cyt. za: W. Karaszewski, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Polska na tle świata*, TNOiK Dom Organizatora, Toruń 2004, s. 28.

² *World Investment Report 2000, Cross-border Mergers and Acquisitions and Development*, UNCTAD, Geneva 2000, s. 267.

Tab. 1. Dwadzieścia pięć z listy stu największych korporacji transnarodowych według kraju pochodzenia

Lp.	Nazwa korporacji transnarodowej	Kraj pochodzenia	Przemysł
1.	General Electric	Stany Zjednoczone	Elektroniczny
2.	Vodafone Group Plc	Stany Zjednoczone	Telekomunikacyjny
3.	Ford Motors	Stany Zjednoczone	Motoryzacyjny
4.	General Motors	Stany Zjednoczone	Motoryzacyjny
5.	British Petroleum Company	Wielka Brytania	Petrochemiczny
6.	Exon Mobil	Stany Zjednoczone	Petrochemiczny
7.	Royal Dutch/Shell Group	Wielka Brytania, Holandia	Petrochemiczny
8.	Toyota Motor Corporation	Japonia	Motoryzacyjny
9.	Total	Francja	Petrochemiczny
10.	France Télécom	Francja	Telekomunikacyjny
11.	Volkswagen AG	Niemcy	Motoryzacyjny
12.	Sanofi-Aventis	Francja	Farmaceutyczny
13.	Deutsche Telekom AG	Niemcy	Telekomunikacyjny
14.	RWE Group	Niemcy	Dostawy energii, gazu, wody
15.	Suez	Francja	Dostawy energii, gazu, wody
16.	E.on	Niemcy	Dostawy energii, gazu, wody
17.	Hutchison Whampoa	Hong Kong, Chiny	Zdywersyfikowany
18.	Siemens AG	Niemcy	Elektroniczny
19.	Nestlé SA	Szwajcaria	Spożywczy
20.	Electricite De France	Francja	Dostawy energii, gazu, wody
21.	Honda Motor Co Ltd	Japonia	Motoryzacyjny
22.	Vivendi Universal	Francja	Zdywersyfikowany
23.	Chevron Texaco	Stany Zjednoczone	Motoryzacyjny
24.	BMW AG	Niemcy	Motoryzacyjny
25.	DaimlerChrysler	Stany Zjednoczone/Niemcy	Motoryzacyjny

Źródło: UNCTAD World Investment Report 2006. FDI from Developing and Transition Economies. Implication for Development, UNCTAD, Geneva 2006, s. 278.

W 2004 roku 85 przedsiębiorstw spośród stu największych korporacji swoje centrale miało w krajach Triady: z tego 25 w Stanach Zjednoczonych, 53 w krajach Unii Europejskiej oraz 7 w Japonii³. W 2004 roku na liście znalazło się pięć TNC z krajów rozwijających się, w tym wszystkie z Azji. Skoncentrowanie działalności przez megaprzsiębiorstwa w krajach wysokorozwiniętych prowadzi do zacieśnienia się współzależności ekonomicznych, a także do zbliżania społeczeństw i pogłębiania współpracy na płaszczyźnie politycznej. Zaprezentowane powyżej korporacje transnarodowe prowadziły działalność w następujących gałęziach przemysłu: elektronicznej, motoryzacyjnej, telekomunikacyjnej, dostarczały energię, gaz oraz wodę, a więc

³ Por. Investment Issues Analysis Branch of UNCTAD, [w:] UNCTAD Investment Brief, No. 5, Geneva 2006, s. 1.

gałęziach innowacyjnych, które są lokomotywą wzrostu współczesnej gospodarki światowej. Jeśli chodzi o filie tych przedsiębiorstw, to w 2004 roku działały one w 40 krajach świata (por. tab. 2).

Tab. 2. Filie stu największych korporacji transnarodowych w krajach goszczących w 2004 roku

TNCs ze wszystkich krajów		TNCs z rozwijających się krajów świata	
Nazwa firmy	Liczba krajów goszczących	Nazwa firmy	Liczba krajów goszczących
Deutsche Post	103	Samsung	29
Nestlé	96	Flextronics	27
Royal Dutch/Shell	92	SingTel	21
BASF	79	CapitalLand	21
Bayer	70	LG Electronics	20
Siemens	69	Acer	19
Procter and Gamble	68	Hutchison Whampoa	15
AstraZeneca	67	Neptune Orient Lines Datatec	14
Total	65	Hon Hai Precision Industries	12
IBM	64		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *UNCTAD Investment Brief, No. 5, Investment Issues Analysis Branch of UNCTAD, Geneva 2006, s. 2.*

Jak wynika z powyższej tabeli, korporacją, która swoim zasięgiem obejmowała 103 kraje, było Deutsche Post. Drugą pozycję z przedstawicielstwami w ponad 90 krajach zajmowały Nestlé oraz Royal Dutch/Shell. Wśród przedsiębiorstw z państw rozwijających się dominowały Samsung w 29 oraz Flextronics w 27 krajach. Najczęściej wybieranym miejscem działalności TNCs z państw wysokorozwiniętych były Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Holandia. Wysoką pozycję – 14. – zajmowała również Polska. Natomiast krajem goszczącym dla firm z państw rozwijających się były także Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Hong Kong, Chiny, jak również takie centra finansowe, jak: Kajmany, Bermudy, Wyspy Dziewicze. Wśród państw rozwijających się najczęściej wybieranym były Brazylia i Meksyk, co potwierdza wysokość wskaźnika lokalizacji (por. tab. 3).

Tab. 3. Działalność stu największych korporacji transnarodowych według miejsca lokalizacji w 2004 roku

TNCs ze wszystkich krajów		TNCs z rozwijających się krajów świata	
Kraj goszczący	Wskaźnik intensywności lokalizacji działalności	Kraj goszczący	Wskaźnik intensywności lokalizacji działalności
Stany Zjednoczone	92,0	Stany Zjednoczone	50,0
Wielka Brytania	91,0	Hong Kong, Chiny	33,9
Holandia	89,6	Wielka Brytania	33,7
Niemcy	87,4	Chiny	30,0
Francja	83,5	Singapur	26,4
Włochy	81,4	Holandia	25,0
Brazylia	81,0	Japonia	22,5
Belgia	80,0	Malezja	20,3
Szwajcaria	79,4	Kanada	16,2
Meksyk	78,0	Australia	15,0
Kanada	77,3	Niemcy	15,0
Hiszpania	76,4	Kajmany	13,7
Singapur	73,7	Tajwan	13,2
Polska	72,0	Wyspy Dziewicze	12,5
Japonia	70,3	Bermudy	11,2
Czechy	70,0	Francja	11,2
Australia	69,7	Brazylia	10,4
Argentyna	68,0	Belgia	10,0
Chiny	66,0	Meksyk	9,5
Hong Kong, Chiny	65,6	Polska	8,8
Austria	64,0	Czechy	7,5
Portugalia	64,0	Włochy	7,5
Dania	61,0	Hiszpania	7,5
Finlandia	55,1	Korea	6,7
Węgry	55,0	Austria	6,2

Źródło: jak w tab. 1. Współczynnik intensywności lokalizacji obliczony został według następującej formuły: ogólna liczba przedsiębiorstw mających przynajmniej jedną filię w kraju goszczącym dzielona przez 100 minus liczba TNC z tego kraju z listy stu największych korporacji transnarodowych.

Powyższe dane dotyczące zasięgu działalności korporacji potwierdzają duże znaczenie działalności korporacji transnarodowych na całym świecie. Jednak nie tylko obecność korporacji transnarodowych w wielu krajach, ale przede wszystkim osiągnięte przez te przedsiębiorstwa wyniki ekonomiczne podkreślają istotę ich istnienia we współczesnej gospodarce.

3. ROLA KORPORACJI TRANSNARODOWYCH NA ŚWIECIE

Główne atuty przedsiębiorstwa transnarodowego to: kapitał, technologia oraz zasoby wiedzy, możliwość tworzenia nowych miejsc pracy, perspektywa włączenia do systemu gospodarki światowej, zwłaszcza w przypadku inwestycji greenfield. Poziom powyżej wskazanych wskaźników ekonomicznych stanowi o przewadze konkurencyjnej globalnie działających firm, jak również ich innowacyjności i elastyczności, a w efekcie determinuje wzrost gospodarczy.

Ze względu na posiadany obecnie potencjał, korporacje transnarodowe przejmują funkcje dotychczas sprawowane wyłącznie przez państwo, a mianowicie: kształtują procesy rynkowe oraz wpływają na funkcjonowanie innych podmiotów gospodarczych (por. tab. 4).

O potęgę działalności korporacji transnarodowych we współczesnej gospodarce światowej świadczy wartość ich aktywów. Kraje o największym udziale aktywów w PKB to Niemcy oraz w Stany Zjednoczone – 70% w badanym okresie. W 2001 roku wartość majątku posiadanego przez megaprzedsiębiorstwa goszczące w Austrii, przewyższała wysokość jej produktu krajowego brutto, natomiast w przypadku Norwegii wynosiła 54% jej PKB. We współczesnych teoriach wzrostu gospodarczego istotna jest także rola kapitału ludzkiego (por. tab. 5).

We wszystkich badanych państwach w korporacjach transnarodowych zatrudnienie znalazła duża liczba osób. Od 1990 roku udział pracujących w megaprzedsiębiorstwach wzrastał z roku na rok. W Niemczech w 2001 i 2003 roku zatrudnionych w nich było 56% wszystkich pracujących. Na podobnym poziomie zatrudnienie kształtowało się również w Stanach Zjednoczonych – 45% i we Francji 43%. Wysoka liczba osób pracowała w TNC także w Austrii, Czechach na Węgrzech – ponad 10% pracowników.

Dziś, gdy gospodarka światowa jest w znacznym stopniu zliberalizowana, to właśnie przedsiębiorstwa, a nie państwa narodowe, decydują w dużej mierze o wymianie międzynarodowej – jej kierunkach czy charakterze. Tezę tę potwierdza wartość eksportu korporacji transnarodowych (por. tab. 6).

Eksport korporacji transnarodowych charakteryzowała tendencja rosnąca. Wzrastał również ich udział ich handlu w obrotach ogółem. W 2003 roku eksport chińskich megaprzedsiębiorstw stanowił 47% eksportu krajowego, natomiast w przypadku Szwecji było to 33%. Handel zagraniczny korporacji transnarodowych determinuje w dużej mierze krajowe obroty z zagranicą.

Z powyższych analiz wynika, że korporacje transnarodowe stały się głównymi graczami na arenie międzynarodowej. Potwierdzają to, także indywidualne wyniki ekonomiczne przedsiębiorstw (por. tab. 7).

Tab. 4. Wartość aktywów korporacji transnarodowych i PKB w okresie 1996–2003 w mln USD

Kraj goszczący	Wartość aktywów						PKB w milionach USD					
	Lata											
	1996	2001	2002	2003	1996	2001	2002	2003	1996	2001	2002	2003
Austria	76 000	217 102	–	–	228 800	–	–	–	228 800	192 924	207 988	255 240
Chiny	220 900	342 578	380 725	–	697 600	–	–	–	697 600	1 324 807	1 453 828	1 640 959
Finlandia	25 900	48 209	–	–	174 700	–	–	–	174 700	121 224	13 202	16 178
Niemcy	743 600	665 116	–	–	316 300	–	–	–	316 300	1 891 329	2 022 219	2 443 420
Indie	3700	11 324	12 154	–	324 082	–	–	–	324 082	478 303	506 074	600 658
Japonia	1 317 000	170 369	205 407	–	4 597 200	–	–	–	4 597 200	4 162 360	3 970 849	4 291 124
Norwegia	–	88 167	–	–	156 100	–	–	–	156 100	169 738	190 277	220 603
Polka	–	46 251	–	–	134 550	–	–	–	134 550	190 333	198 029	216 545
Stany Zjednoczone	2 661 400	543 6996	5 229 812	5 811 755	72 632 200	–	–	–	72 632 200	10 075 900	10 434 800	10 951 300

Źródło: opracowanie własne na podstawie: UNCTAD World Investment Report 2006. FDI from Developing and Transition Economies. Implication for Development, UNCTAD, Geneva 2006, s. 281, <http://www.web.worldbank.org> – brak danych.

Tab. 5. Zatrudnienie w korporacjach transnarodowych według krajów w okresie 1990–2003 w mln osób

Kraj goszczący	Wielkość zatrudnienia osób w kraju goszczącym w korporacjach transnarodowych				Zatrudnienie ogółem								Procentowy udział zatrudnionych w filiach korporacji transnarodowych			
	Lata															
	1990	1996	2001	2003	1990	1996	2001	2002	2003	1990	1996	2001	2003	1990	2001	2003
Austria	193,9	211,7	247,8	251,9	1974,5	2130,4	4146,5	4141,6	4145,5	10%	10%	6%	6%	10%	6%	6%
Chiny	210,0	5987,9	6710,0	–	9954,3	68 065,0	72 085,0	73 025,0	73 740,0	0,2%	4%	–	–	4%	–	–
Czechy	154,22	196,55	613,6	600,1	4865,7	4764,0	4837,4	4911,5	4904,7	12%	10%	13%	12%	10%	13%	12%
Finlandia	32,7	51,1	219,2	–	1827,0	1870,0	2060,1	2081,0	2079,2	2%	3%	11%	–	3%	11%	–
Francja	731,0	700,3	1063,0	–	2285,1	2276,7	2472,0	2488,7	2493,3	32%	31%	43%	–	31%	43%	–
Niemcy	638,0	1058,0	2165,0	2130,0	3218,8	37 270	3892,2	3869,6	3831,4	20%	28%	56%	56%	20%	28%	56%
Węgry	580,70	584,07	606,7	–	3697,7	3811,5	3869,3	3870,6	3921,9	16%	15%	16%	–	15%	16%	–
Irlandia	76,3	88,3	138,0	–	1161,8	1330,8	1747,5	1778,6	1814,0	7%	7%	8%	–	7%	8%	–
Włochy	459,7	496,0	560,1	–	2261,0	22 130	2358,2	2400,9	2428,2	20%	22%	24%	–	22%	24%	–
Szwecja	590,0	–	520,1	397,2	4571,6	1110,0	4345,0	4351,7	4243,3	13%	–	12%	9%	13%	–	9%
Szwajcaria	77,9	–	137,8	564,2	109,5	387,9	415,5	417,3	416,7	25%	–	3%	14%	25%	–	14%
Stany Zjednoczone	1455,2	2213,6	6368,2	5735,0	10 715,0	12 670,8	12 798,0	12 752,3	12 742,0	14%	17%	50%	45%	14%	17%	50%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: UNCTAD World Investment Report 2006, FDI from Developing and Transition Economies. Implications for Development, UNCTAD, Geneva 2006, s. 328, <http://www.sourced.org> – bank danych

	459,7	496,0	560,1	-	2261,0	22 130	23 38,2	4243,3	13%	-	12%	9%
Włochy	590,0	-	520,1	397,2	4571,6	1110,0	4345,0	4351,7	25%	-	3%	14%
Szwecja	77,9	-	137,8	564,2	109,5	387,9	415,5	417,3	14%	17%	50%	45%
Stany Zjednoczone	1455,2	2213,6	6368,2	5735,0	10 715,0	12 670,8	12 798,0	12 752,3	14%	17%	50%	45%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: UNCTAD World Investment Report 2006. FDI from Developing and Transition Economies. Implication for Development, UNCTAD, Geneva 2006, s. 328, <http://www.sourceoecd.org> – brak danych.

Tab. 6. Eksport korporacji transnarodowych w latach 1990–2003 w mln USD i w procentach

Kraje	Eksport krajów ogółem				Eksport filii korporacji transnarodowych								Udział eksportu korporacji w eksporcie ogółem w procentach			
	Lata															
	1990	1996	2000	2001	2003	1990	1996	2000	2001	2003	1990	1996	2000	2001	2003	
Austria	41 132	57 318	88 074	92 411	88 722	-	23 061	25 697	24 855	-	-	25	29	27	-	
Chiny	65 898	207 251	279 561	299 409	365 395 ^b	12 047	74 900	119 441	133 235	169 990	18	36	43	44	47	
Francja	141 250	224 833	379 335	376 736	360 090	32 281 ^a	50 283	63 270	59 267	-	23	22	17	16	-	
Japonia	194 130	482 598	448 993	432 547	445 251 ^b	3 589	23 918	42 839	43 902	42 392	2	5	10	10	10	
Polska	14 322	24 440	40 530	46 375	53 577	-	-	9 096	12 278	-	-	-	22	26	-	
Stany Zjednoczone	303 000	873 800	1 096 280	1 032 830	1 005 920	56 401 ^a	136 588 ^a	165 321	157 459	150 147	19	16	15	15	15	

^a Pierwszy sektor.

^a Rok 2002.

(-) – brak danych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: UNCTAD World Investment Report 2006. FDI from Developing and Transition Economies. Implication for Development, UNCTAD, Geneva 2006, s. 291.

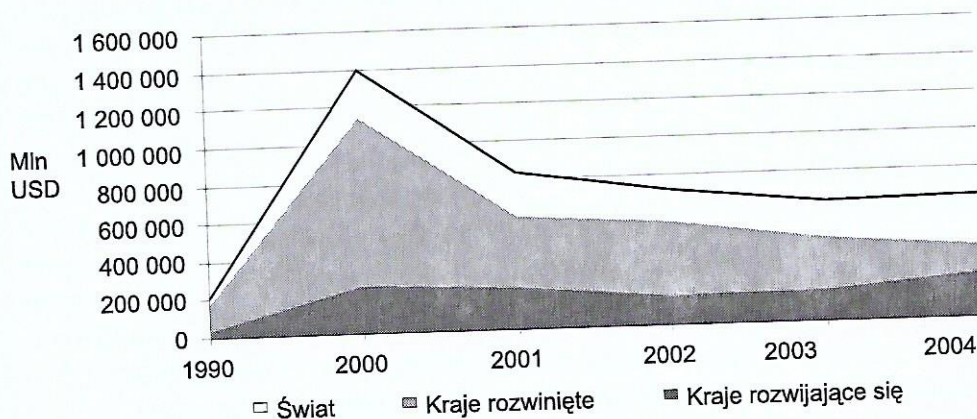
Tab. 7. Wartość aktywów, sprzedaż oraz zatrudnienie w dwudziestu pięciu największych korporacjach transnarodowych w 2004 roku (w mln USD, tys. osób oraz procentach)

Lp.	Nazwa korporacji transnarodowej	Wartość aktywów		Sprzedaż		Zatrudnienie		TNI w procentach	Liczba filii	
		Za granicą	Ogółem	Za granicą	Ogółem	Za granicą	Ogółem		Za granicą	Ogółem
1.	General Electric	448 901	750 507	56 896	152 866	142 000	307 000	47,8	787	1187
2.	Vodafone Group Plc	247 850	258 626	53 307	62 494	45 981	57 378	87,1	70	198
3.	Ford Motors	179 856	305 341	71 444	71 444	102 749	225 626	48,7	130	216
4.	General Motors	173 690	479 603	59 137	59 137	114 612	324 000	34,0	166	290
5.	British Petroleum Company	154 513	193 213	232 388	232 388	85 500	102 900	81,5	445	611
6.	ExxonMobil	134 923	195 811	202 870	202 870	51 968	105 200	63,0	237	314
7.	Royal Dutch/Shell Group	128 939	233 721	170 286	170 286	96 000	114 000	71,9	328	814
8.	Toyota Motor Corporation	122 967	114 636	102 995	102 995	94 666	265 753	49,4	129	341
9.	Total	98 719	131 204	123 265	123 265	62 227	111 401	74,3	410	576
10.	France Télécom	85 669	172 949	24 252	24 252	81 651	206 524	48,7	162	227
11.	Volkswagen AG	84 042	104 548	80 037	80 037	165 152	342 502	56,4	147	228
12.	Sanofi-Aventis	82 612	146 834	15 418	15 418	68 776	96 439	77,6	207	253
13.	Deutsche Telekom AG	79 654	127 179	47 118	47 118	73 808	244 645	50,0	266	390
14.	RWE Group	78 728	85 788	23 636	23 636	42 370	97 777	50,1	345	552
15.	Suez	74 051	155 364	38 838	38 838	100 485	160 712	75,2	546	846
16.	Eon	71 726	84 162	21 996	21 996	32 819	72 484	42,7	303	596
17.	Hutchison Whampoa	67 638	108 312	17 039	17 039	150 687	180 000	79,3	94	103
18.	Siemens AG	65 830	76 965	59 224	59 224	266 000	430 000	62,0	605	852
19.	Nestlé SA	65 396	200 093	68 596	68 586	240 406	247 000	93,5	460	487
20.	Electricite De France	65 365	89 483	17 886	17 886	50 543	156 152	32,4	240	299
21.	Honda Motor Co Ltd.	65 036	94 439	61 621	61 621	76 763	137 827	68,5	76	288
22.	Vivendi Universal	57 589	93 208	11 613	11 613	23 377	37 906	55,4	245	435
23.	Chevron Texaco	57 286	91 826	80 034	80 034	31 000	56 000	56,6	121	250
24.	BMW AG	55 726	248 850	40 198	40 198	70 846	105 972	66,9	124	253
25.	DaimlerChrysler	64 869	123 684	68 928	68 928	10 145	3847	29,2	324	641

Źródło: UNCTAD World Investment Report 2006. FDI from Developing and Transition Economies. Implications for Development, UNCTAD, Geneva 2006, s. 281.

W 2004 roku wartość aktywów korporacji z trzech pierwszych miejsc listy stu największych TNC: General Electric, Vodafone i Ford wynosiła 877 mln USD. Stanowiło to 25% ogólnej sumy aktywów wszystkich stu największych korporacji transnarodowych. General Electric był również firmą o największej wartości rynkowej, która w 2004 roku wynosiła 328,11 bln USD, co przewyższa wartość produktu krajowego brutto wielu państw⁴. Poziom zatrudnienia w tylko General Electric był wyższy od liczby wszystkich pracujących w Luksemburgu. Wyniki korporacji transnarodowych dotyczące sprzedaży, zatrudnienia oraz wskaźniki ponadnarodowości (TNI – *transnationality indexes*) potwierdzają ich znaczenie w rozwoju gospodarczym świata. Są to bowiem generatory nowych miejsc pracy, potencjału produkcyjnego państwa, jak również handlu zagranicznego, a więc głównych czynników determinujących wzrost gospodarczy.

Działalność korporacji transnarodowych związana jest z zaangażowaniem kapitału w inwestycje bezpośrednie. Na bezpośrednie inwestycje zagraniczne korporacji transnarodowych składają się: kapitał finansowy, pożyczki oraz reinwestowane zyski firm⁵. W ostatnich latach tendencje w napływie bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) kształtowały się następująco (por. wyk. 1):

Wyk. 1. Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych w latach 1990–2004 w mln USD

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://stats.unctad.org/FDI/>.

⁴ *The Business Week Global 1000, Leaders 2004*, http://www.businessweek.com/pdfs/2004/glob-al1000_list.pdf.

⁵ *UNCTAD World Investment Report 2005, Transnational Corporation and the Internationalization of R&D*, UNCTAD, New York and Geneva 2005, s. 10.

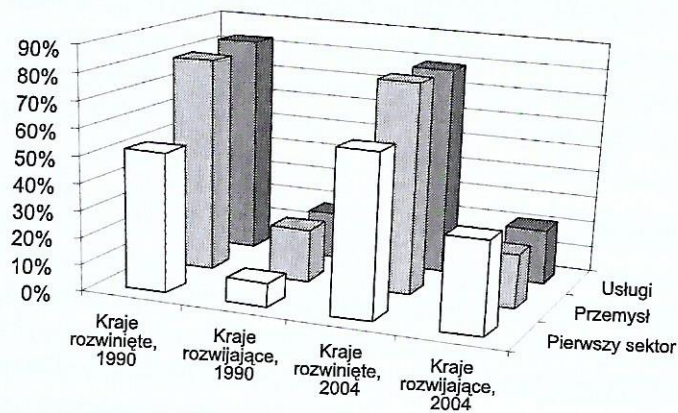
22. Vivendi Universit	57 286	91 820	60 000	70 810	29,2
23. Chevron Texaco	55 726	248 850	40 198	10 145	3847
24. BMW AG	64 869	123 684	68 928	68 928	
25. DaimlerChrysler					

Źródło: UNCTAD World Investment Report 2006. FDI from Developing and Transition Economies. Implication for Development, UNCTAD, Geneva 2006, s. 281.

Od 1990 roku miał miejsce systematyczny przyrost kapitału zainwestowanego w postaci BIZ na świecie. Najwyższy napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych w skali światowej wystąpił w 2000 roku i wynosił 140 mln USD, z czego 120 mln zostało zainwestowane w krajach rozwiniętych, natomiast około 20 mln w krajach rozwijających się. Od 2000 roku wartość zainwestowanych środków systematycznie spadała, aż do 2004, w którym napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do gospodarki światowej zaczął rosnąć. Za znacznym wzrostem BIZ kryją się międzynarodowe połączenia i przejęcia przedsiębiorstw (PiPP, M&A – *Mergers and acquisitions*). W 2005 roku wartość zawartych transakcji w tym zakresie wzrosła do 716 mld USD ze 141 megatransakcjami (powyżej 1 mld USD) z 381 mld USD w 2004. W 2004 roku zaczął spadać napływ BIZ do krajów rozwiniętych na korzyść krajów rozwijających się (por. wyk. 1). Do niedawna tendencje te były tłumaczone zasadą stosunków pomiędzy bogatą Północą a biednym Południem. Działalność korporacji transnarodowych w krajach najbiedniejszych może wywoływać negatywne skutki, ponieważ poszerza ona nierówności społeczne. Studia nad tą problematyką wskazują nierówność w dystrybucji dóbr w krajach biednych, goszczących przedsiębiorstwa transnarodowe. Korporacje produkują towary i świadczą usługi dla tej grupy, która ma siłę nabywczą, natomiast nie wychodzą na przeciw potrzebom ludzi najbiedniejszych, którzy nie mają środków na ich zakup (zjawisko to nosi nazwę „ubóstwa wśród obfitości”). Skutkiem dysproporcji w korzystaniu z zasobów są różnice w poziomie rozwoju między krajami bardziej rozwiniętymi a państwami biednymi. Pojawia się ważne pytanie, czy możliwe jest takie rozmieszczenie zasobów przez korporacje transnarodowe, aby stały się one czynnikiem intensyfikującym rozwój zwłaszcza słabiej rozwiniętych krajów lokaty działalności⁶. Wydaje się to prawdopodobne, ponieważ ekspansja korporacji potężnych korporacji transnarodowych z Północy na rynkach krajów biednych i słabych przynosi jednak wiele korzyści. Bezpośrednie inwestycje korporacji transnarodowych są uważane za ważny kanał transferu kapitału i technologii z krajów wysokorozwiniętych do krajów mniej rozwiniętych, w tym do krajów transformacji. Przejawem tego jest struktura napływu inwestycji (por. wyk. 2).

W porównaniu z rokiem 1990 w 2004 poziom inwestycji w krajach rozwiniętych kształtował się na podobnym poziomie. W krajach rozwijających się wzrosła ilość kapitału zaangażowanego, szczególnie w pierwszym sektorze. Jego rozmiary kształtowane były przez inwestycje w sektorze wydobywczym. W przemyśle pod względem zaangażowania środków dominowały następujące sektory: chemiczny, elektryczny, motoryzacyjny, metalowy, czyli tzw. branże innowacyjne. O możliwościach transferu innowacji do krajów biednych i słabiej rozwiniętych, świadczy również udział w ogólnych wydatkach na badania i rozwój filii korporacji transnarodowych, które przyczyniają się w dużym stopniu do wzrostu gospodarczego (por. tab. 8).

⁶ M. Haffer, W. Karaszewski, *Czynniki wzrostu gospodarczego*, UMK, Toruń 2004, s. 402.

Wyk. 2. Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych w krajach rozwiniętych i rozwijających się według sektorów

Źródło: jak w tab. 5, s. 298.

Tab. 8. Wydatki na badania i rozwój korporacji w wybranych krajach w 2003 roku w mln USD, w procentach

Kraj	BiR ogółem	BiR filii TNC	Udział filii TNC w BiR biznesu w procentach
Finlandia	5665	597	11%
Polska	1172	62	5%
Czechy	1143	325	28%
Węgry	784	280	36%
Słowacja	191	20	10%
Irlandia	1351	875	65%
Chiny	18 601	2748	15%
Singapur	1901	715	38%
Hiszpania	9269	1371	15%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: UNCTAD World Investment Report 2005, Transnational Corporation and the Internationalization of R&D, UNCTAD, Geneva 2005, s. 287-288, s. 292-293.

Korporacje transnarodowe inwestują w badania i rozwój w filiach ulokowanych w krajach mniej rozwiniętych ze względu na:

- istniejącą presję konkurencyjną, która zmusza firmy do innowacji,
- brak badaczy z danych dziedzin we własnych krajach,
- wysokie koszty badań w kraju rodzimym.

Wszystkie powyżej wskazane czynniki wynikające z działalności prowadzonej przez korporacje transnarodowe odgrywają znaczącą rolę w rozwoju gospodarczym państw. Dlatego też kraje te nie tylko prowadzą politykę gospodarczą sprzyjającą

ca napływowi BIZ i działalności korporacji transnarodowych, ale intensywnie o to konkurują.

4. POZYTYWNE I NEGATYWNE SKUTKI DZIAŁALNOŚCI KORPORACJI TRANSNARODOWYCH DLA GOSPODARKI ŚWIATOWEJ

Obecność korporacji transnarodowych, która jest efektem dokonanych przez przedsiębiorstwa inwestycji bezpośrednich, oddziałuje na państwa zarówno w sferze ekonomicznej, jak również politycznej. Megaprzedsiębiorstwa decydują o światowym rynku kapitałowym i finansowym, wpływają na stabilność kursów walutowych, bilans handlowy poszczególnych krajów, określają zmiany w produkcji, konsumpcji czy sposobach wykorzystania surowców naturalnych, determinują postęp technologiczny i rynek pracy, a przez to decydują o poziomie rozwoju gospodarczego.

O pozytywnej roli działalności korporacji w gospodarce światowej świadczą następujące czynniki, sprzyjające wzrostowi gospodarczemu⁷:

- napływ kapitału przyczyniający się do poprawy bilansu płatniczego,
- wprowadzenie zazwyczaj nowocześniejszych, bardzo zaawansowanych technologii i wiedzy niż w podmiotach miejscowych, a przez to wzrost wydajności pracy,
- możliwość tworzenia w danych branżach zewnętrznych korzyści skali, na czym mogą skorzystać także podmioty krajowe,
- generowanie miejsc pracy,
- dysponowanie funduszami na badania i rozwój,
- przyczynianie się do podniesienia poziomu zdolności lokalnych pracowników w różnych dziedzinach, np. zdolności technicznych, produkcyjnych oraz organizacyjno-zarządzających, a nawet obyczajowych i społecznych,
- zmniejszenie importu oraz zwiększenie eksportu w wyniku uruchomienia wytwarzania w kraju goszczącym, co ma pozytywny wpływ na bilans płatniczy,
- wprowadzanie wysokich standardów w zakresie szeroko rozumianej opieki nad pracownikami, m.in. w zakresie opieki medycznej, mieszkaniowej, kulturowej, jak również wyższy poziom wynagrodzeń,
- zmuszanie krajowych podmiotów do podniesienia konkurencyjności, zarówno w kwestii jakości produktów, jak również warunków zatrudnienia,
- zwiększenie konkurencyjności gospodarki.

Działalność korporacji transnarodowych może mieć również aspekt negatywny dla rozwoju gospodarczego, polegający na:

- stosowaniu cen transferowych, polityki manewrowania płatnościami i wewnętrznego licencjonowania,

⁷ J. Rymarczyk, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, PWE, Warszawa 2006, s. 394.

- świadomym unikaniu płacenia podatków w kraju goszczącym poprzez z jednej strony zawyżanie kosztów, a z drugiej strony manipulowaniu przychodami,
- świadome opieranie się na imporcie od spółek córek, mimo że istnieje możliwość zakupu wielu towarów na rynkach lokalnych,
- zazwyczaj wykorzystywanie tych zasobów, które korzystne są dla korporacji, nie zaś dla kraju goszczącego (np. taniej siły roboczej),
- przekazywanie filiom starszych technologii, co przedłuża cykl życia produktu,
- celowe zadłużanie filii w bankach krajowych, by transferować więcej środków,
- niejednokrotnie wykorzystywanie filii jako elementu nacisku na władze kraju goszczącego,
- odpływie kapitału wynikającego z transferu zysków za granicę.

Jak wskazuje powyższa analiza, korporacje transnarodowe tak jak państwa oddziałują na wszystkie czynniki wzrostu gospodarczego: pracę, kapitał, technologię. Dlatego też, pomimo możliwości wystąpienia negatywnych skutków ich działalności, kraje starają się prowadzić przejrzystą i stabilną politykę gospodarczą, zachęcającą do podjęcia inwestycji przez megaprzedsiębiorstwa na ich terytorium.

LITERATURA

- Haffer M., Karaszewski W., *Czynniki wzrostu gospodarczego*, UMK, Toruń 2004.
- Karaszewski W., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Polska na tle świata*, TNOiK Dom Organizatora, Toruń 2004.
- Rymarczyk J., *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, PWE, Warszawa 2006.
- The Business Week Global 1000, Leaders*, http://www.businessweek.com/pdfs/2004/global1000_list.pdf.
- UNCTAD World Investment Report 2000, Cross-border Mergers and Acquisitions and Development*, UNCTAD, Geneva 2000.
- UNCTAD World Investment Report 2005, Transnational Corporation and the Internationalization of R&D*, UNCTAD, Geneva 2005.
- UNCTAD World Investment Report 2006, FDI from Developing and Transition Economies. Implication for Development*, UNCTAD, Geneva 2006.
- UNCTAD Investment Brief*, No. 5, Geneva 2006.

POZOSTAŁE ŹRÓDŁA

- <http://www.stats.unctad.org/FDI/>
- <http://www.sourceoecd.org>
- <http://www.web.worldbank.org>

